

Солдатова Л. П., к.філол.н., доц.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЯ – НЕОБХІДНІСТЬ ПОНЯТТЯ ДИСКУРС

У статті здійснено аналіз поняття дискурс. На основі проведеного аналізу основних дефініцій дискурсу було синтезовано більш-менш однозначне визначення даного поняття.

Ключові слова: дискурс, інформація.

В статье выполнен анализ понятия дискурс. На основе проведенного анализа существующих дефиниций было синтезировано единое определение этого понятия.

Ключевые слова: информация, дискурс.

The analysis of the discourse definitions has been done in the article. According to the carried out analysis the proper one-meaning definition was proposed.

Key words: discourse, information.

Запропонована робота є складовою частиною дослідження норм наукового дискурсу, які мають бути уподібнені до основних законів та закономірностей пізнання та виступають релевантними сучасному процесу пізнання. Виникає необхідність детермінації понять, які використовуються в дискурсології, крізь висвітлення сутності частково-наукових та загально-наукових категорій, розглядуваних під кутом зору теорії пізнання.

З часів виникнення терміну *дискурс* в його дефініціях простежується неоднозначність тлумачень, а саме:

1. Під *дискурсом* розуміють удосконалення традиційних понять *мови, тексту, комунікативних процесів діалогу, монологу*:

- *дискурс* – це «мовлення, занурене в життя» [Арутюнова 1990, 137];

- *дискурс* – *текст*, узятий в аспекті дій, в якому мова розглядається як цілеспрямована соціальна дія [Арутюнова 1998, 137];

- «...будь-яке висловлювання, речення того, хто говорить, і того, хто слухає, та намір першого певним чином вплинути на другого» [Бенвенист 1974, 279]; - *дискурс* – «структура мовного акту разом з його контекстом, а не сам мовний акт» [Попович 2003, 29];

- *дискурс* – «це і фактичне наповнення (повідомлення, яке передається) тексту, і засіб його існування» [Іванова 2001, 25];

- «текст, що утворився у процесі дискурсії, коли зміст «на виході» стає адекватним авторському задуму» [Костомаров, Бурвикова 1995, 238];

- процес породження, функціонування та сприйняття мовленнєвого повідомлення, що існує у формі зв'язного тексту [Басималиєва 1999], при цьому сам текст являє собою «продукт творчої діяльності, вербальне уявлення комунікативного акту [Brown 1987].

2. Під *дискурсом* розуміють дослідження закономірностей руху інформації в комунікативному процесі:

- «за самою своєю суттю *дискурс* – явище когнітивне, тобто таке, що має справу з передаванням знань, з оперуванням знань особливого роду і, головне, зі **створенням нових знань**» [Кубрякова 2000, 23];

- «...процес живого вербального спілкування, суттєву роль в якому грають системні характеристики мови, ступінь спонтанності та завершеності, тематична зв'язність та понятійність для інших людей» [Епштейн 2008, 155]; - *дискурс* – це цілісно оформлена одиниця інформації, обумовлена лінгвістичними й екстралінгвістичними параметрами [Моргун 2002];

- «...*дискурс* – це засіб передачі інформації, але не засіб її накопичення та збільшення» [Димарський 2001, 44].

3. Під *дискурсом* розуміють стилістичну специфіку комунікативного процесу з соціологічною, ідеологічною, тематичною та особистісною орієнтацією:

- «термін *дискурс* позначає весь процес соціальної взаємодії, частиною якого є текст» [Fairclough 1995, 25];

- *дискурс* – це суттєва складова соціокультурної взаємодії, характерні риси якої – інтереси, цілі та стилі [Дейк 1989];

- *дискурс* «як засіб соціальної взаємодії є новою формою політичної, наукової, організаційної й технічної сили суспільства, за допомогою якої індивід чи сукупність індивідів здійснюють обмін інформацією... На відміну від тексту, він є носієм не тільки інформації, а й усього, що його спричинило: чинників, що породжують нову інформацію і нові тексти» [Серажим 2003, 23];

- *дискурс* – це «процес мовленнєвої діяльності мовця (монолог)/мовців (діалог), в якому представлено набір суб'єктивних, соціокультурних, у тому числі й стереотипних, прецедентних і т.ін. сенсів; фактично, дискурс – це форма (засіб) реалізації тексту» [Олешков 2006, 74].

4 . Під *дискурсом* розуміють *дискурс* раціональності – *дискурс* методу, способу пізнання, мислення:

- особливий та ідеальний вид комунікації, який здійснюється у відокремленні від соціальної реальності, мета якої полягає у критичному усвідомленні та обґрунтуванні поглядів та дій суб'єктів комунікації [Декарт];

- *дискурс* як засіб відображення розумових, чуттєвих, психічних процесів, які характерні для людини [Пономаренко 2004];

- «дискурс у філософії сприймається як засіб пізнання та мислення» [Іванова 2008, 91];

- «... відображення процесу орієнтування людини в універсумі своїх цінностей, при якому на основі системи мовних еталонів або специфічних мовних мір, відбувається ціннісне розбиття реальності та співвідносне взважування її частин – встановлення евалюативних відповідностей – з урахуванням власних переваг, потреб та можливостей мовця» [Борботько 2009, 55];

- «...процес конструювання мовлення мовцем. При цьому аналізуються такі фактори і контекст дискурсу, як контекст ситуації, роль загального судження та теми, інформаційна структура, когезія та когерентність, знання про світ (фрейми, сценарії, схеми, ментальні моделі)» [Олешков, 2006, 85];

- «...багаторівневе утворення вербального та невербального характеру, побудоване за визначеними правилами, вираженими та прихованими, що визначають і виражають ті чи інші дії, які проявляються у формах культури та беруть участь у створенні цієї культури» [Wodak 1996, 17];

- *дискурс* як особливий та ідеальний вид комунікації, який відбувається у максимально можливому відстороненні від соціальної реальності, традицій, авторитетів та має за мету обґрунтування поглядів та дій учасників..., без яких не може бути нормального процесу взаємодії» [Habermas 1981, 31];

- «Під дискурсом ми маємо розуміти набір упорядкованих мовних засобів, використаних у окремо взятому комунікативному акті, який відбувається між визначеними учасниками при визначених умовах (у даному оточенні, як реакція на певний стимул і з урахуванням конкретної мети)... Дискурс може розглядатися і як процес, і як результат (фактично – як результат акту комунікації) [Hausenblas 1964, 70—71].

На основі історичного досвіду використання поняття *дискурс* [Борботько 1981], знань фізіології функціонування мозку [Прибрам 1975] і знань про соціум [Сорокин 1992] можна представити деякі складові дефіанта у першому наближенні до його пізнання (набір фрагментів для синтезу повної дефініції) поняття *дискурс* як процес формування інформації в суб'єкт-суб'єктних і/або суб'єкт-об'єктних відношеннях:

- для перетворення станів дійсності засобом дій;
- для відображення пізнання станів буття у структурах мозку або іншим засобом (текст, відеоструктури...);
- для пізнання невідомої сутності буття;
- для навчання, виховання суб'єкта;
- для створення Символів та їх Образів у структурах людського мозку (створення навичок для умовних реакцій, які відбуваються без процесів мислення);
- для задоволення (релаксації) фізіологічних потреб станів мозку (збудження) та інших підсистем організму людини та соціуму, у тому числі, і для створення Образів ірреальних станів.

З цього випливає, що *дискурс* є надмовний процес, в якому мова виступає його інструментарієм; *дискурс* – це одна з основних складових процесу у загальній структурі комунікативного, відображаючого, розумового процесу функціонування мозку людини, людей у соціумі та середовищі існування. *Дискурс* – **процес** креативний, створюючий.

Із складових дефіантa поняття *дискурс* виходить, що його основною сутністю є поняття *інформація*.

У першому наближенні до сутності поняття, що визначається, візьмемо за основу таку дефініцію: «*Інформація* – це визначена кількість узгоджених понять, знань і даних, які відображають властивості та стани об'єктів і явищ об'єктивного світу в природних, соціальних та штучних системах (у тому числі і абстрактних), у часових і просторових координатах, відображених та створених процесом мислення у людській суб'єктивній свідомості» [Солдатова 2005, 77–78].

З цього виходить, що *інформація* – це відображена, пізнана сутність буття, тобто вона є реально існуючою субстанцією дійсності. І вона є похідною від основних діалектичних категорій буття та сутності. *Інформація* про сутність ірреальності: бажань, мрій, фантазій і т.ін. – сама є реальною, тому що існує в Образах і структурах мозку або в інших формах (засобах реєстрації).

Поняття *інформація* – найбільш розповсюджене інтернаціональне поняття в усіх соціумах.

Інформація – це реально існуюча субстанція дійсності, вона є необхідною функціональною потребою людини і соціуму. *Інформація* розвивається: від простої структури сутності до її копії.

Аналіз наявних дефініцій поняття *дискурс* виділяє єдину спільну ознаку для всіх дефініцій – це здобування, отримання, формування і т.ін. *інформації* про сутність чого-небудь.

Таким чином, поняття *дискурс* можна тлумачити через поняття *інформація*, яке імплікує процес формування *інформації* свідомістю людини за певними нормами та законами буття, що необхідно для забезпечення життєдіяльності людини та соціуму.

Запропоноване визначення є єдиним і задовільним щодо експлікації сутності поняття *дискурс*.

1. Арутюнова Н.Д. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.– 296 с. 2. Арутюнова Н.Д. Большой энциклопедический словарь. Языкознание. – М., 1998. 3. Басималиева М.К. О понятиях «текст» и «дискурс»/М.К.Басималиева //Филологические науки. 1999. - №2. –

С.78-85. 4. Бенвенист Э. Общая лингвистика /Э.Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с. 5. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике. Изд. 3-е, испр. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 288 с. 6. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с. 7. Декарт Р. Онлайн Энциклопедия Кругосвет ЯндексДирект Гуманитарные науки: Лингвистика. 8. Дымарский М.Я. Проблемы текстообразования и художественный текст: На материале русской прозы XIX–XX вв. М, 2001. 9. Иванова Е.А. Коммуникативный статус текста в дискурсе – художественном, виртуальном, сакральном //Вісник Харківського національного університету. – 2001, вип. 33, № 520, с. 22-27. 10. Иванова Л.С. О структуре дискурса философской антропологии // Вісник СевДТУ. – Вип. 86: Філософія: зб. наук. пр. — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. 11. Костомаров В.Г., Бурвикова Н.Д. Субъективная модальность как начало дискурсии // Международная юбилейная сессия, посвященная 100-летию со дня рождения академика В. В. Виноградова: Тезисы докл. М., 1995. 12. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике (Обзор)//Дискурс, речь, речевая деятельность: Функциональные и структурные аспекты. М, 2000. 13. Моргун Н.Л. Научный сетевой дискурс как тип текста. Автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Тюмень, 2002. 14. Основы функциональной лингвистики: дискурсивный аспект: учеб. пособие для студентов фак. рус. яз. и лит./авт.-сост. М.Ю.Олешков; Нижнетагильская государственная социально-педагогическая академия. – Нижний Тагил, 2006. 146 с. 15. Пономаренко Ев. В. Системность функциональных связей в современном английском дискурсе : Дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04, 10.02.19 : М., 2004 447 с. 16. Попович М.В. Поняття «дискурс» у метафізичному та логіко-лінгвістичному розумінні // Філософська думка. – 2003. – № 1. – С. 27–36. 17. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти): на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу). Автореф.дис. ... д-ра.філол.наук. К., 2003. – 27 с. 18. Эпштейн О.В. Семантико-прагматические и коммуникативно-функциональные категории политического дискурса//Филологические науки. Вопросы теории и практики Тамбов: Грамота, 2008. №2 (2). С. 150-156. 19. Wodak R. Disorders of discourse. L.; N. Y.: Longman, 1996. P. 17. 20. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns. Frankfurt/M., 1981. P.31. 21. Hausenblas K. On the Characterization and Classification of Discourses // Travaux linguistique de Prague. 1. L'école de Prague d'aujourd'hui. Prague, 1964. P. 67-84. 22. Борботько В.Г. Элементы теории дискурса: учеб. пособие / В.Г. Борботько. – Грозный: Изд-во Чечено-Ингуш. гос. ун-та, 1981. – 113 с. 23. Прибрам К. Языки мозга. – М.: Прогресс, 1975. – 464 с. 24. Солдатова Л.П. До правомірності використання поняття “інформація” як лінгвістичного об’єкта//Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. Випуск 11. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, К., 2005, с. 78 – 75. 25. Сорокин Питирим. Человек, цивилизация, общество.- Москва, 1992. – 543 с. 26. Brown P. Politeness: Some universals in language usage/ P.Brown, S.C. Levinson. – Cambridge: CUP. – 2. Verbesserte auflage, 1987. – 345p. 27. Fairclough N. Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language/Fairclough N. – London, New York: Longman, Addison-Wesley Publishing Company, 1995. – 265 p.